

Nr 18*Utlåtande i anledning av väckt motion om utvidgad statlig gruvdrift i Norrland.*

I en inom andra kammaren väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, nr 161 av herrar *Lorentzon* och *Holmberg*, har föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder för att åstadkomma en systematisk inventering av malmförekomsterna i Västernorrlands län och tillförsäkra staten förhandsrätt till alla nyupptäckta förekomster; samt att inleda förhandlingar med Bolidenbolaget om möjligheten att utöka gruvdriften på Lövstrandsfältet och eventuellt igångsätta någon form av förädlingsindustri i anslutning till malmbrytningen.

Beträffande motiveringen för detta förslag hänvisas till motionen.

Utskottet har över motionen inhämtat yttranden från kommerskollegium, Sveriges geologiska undersökning, 1964 års geologiutredning, Aktiebolaget Atomenergi, Svenska gruvföreningen och Bolidens gruvaktiebolag. Flera av remissinstanserna hänvisar — samtidigt som de kommenterar den nu förevärande motionen — till yttranden som avgavs föregående år över motioner i samma ämne. Beträffande dessa yttranden torde utskottet få hänvisa till sitt utlåtande nr 15 år 1964.

Statens nuvarande inflytande över landets mineraltillgångar berörs av *Svenska gruvföreningen* och *Bolidens gruvaktiebolag*, vilka framhåller att staten inte bara har minst samma rätt som enskilda att bedriva malmlätning, uttaga inmutningar och utmål samt igångsätta och utöva gruvdrift utan också automatiskt har s. k. kronoandel, d. v. s. äganderätt till 50 procent i alla de utmål som tilldelas enskilda som resultat av undersökningsarbeten som dessa utfört. Denna andel medför att innehavaren erhåller s. k. brytningsvitsord. Staten har således laglig rätt att börja brytning i varje nyupptäckt fyndighet och att, därest inmutaren inte önskar delta i gruvdriften, omhänderta hela produktionen.

Svenska gruvföreningen påpekar vidare det angelägna i att tillgodogörandet av mineraltillgångarna sker på ett nationalekonomiskt riktigt sätt. Man måste omsorgsfullt väga världsmarknadens metallpriser mot de förutsättningar för igångsättning av gruvdrift som föreligger i det enskilda fallet. Av avgörande betydelse kan därvid bli en fyndighets belägenhet, befintliga malmtillgångars kvalitet och kvantitet, aktuell teknik, kostnad för malmens brytning och behandling, m. m. Då en malmreserv uppstår, måste den tagas

i produktion enligt en noggrant övervägd, långsiktig företagsplanering, som även tar hänsyn till det sociala ansvar som följer av att nya anläggningar uppföres och olika samhällsinstanser initieras. *Bolidenbolaget* framhåller, att bolaget genom ett intensivt arbete inom gruv- och anrikningstekniken samt på transportområdet kunnat åstadkomma att tidigare icke brytvärda malmer kunnat tagas under brytning. Synpunkter av samma innebörd som de här angivna framförs också av *kommerskollegium*.

Bolidenbolaget finner det vara ett motsägelsefullt uttalande när motionärerna framför kritik mot att en eventuell malmbas i Lövstrand icke omedelbart utnyttjas för brytning men samtidigt uttrycker missnöje med att bolagets malmbas är för liten. Frågan om malmbasen är givetvis för en modern gruvindustri av största betydelse, säger bolaget och fortsätter:

För *Bolidenbolagets* del har malmbasen offentligen redovisats årligen i samband med årsredogörelsernas publicerande. Malmbasen var vid verksamhetens igångsättande för 40 år sedan obetydlig och det verkade då sannolikt att bolaget icke skulle kunna fortsätta sin drift under mera än ett fåtal år. Det är helt felaktigt att såsom motionärerna gör draga slutsatser av en isolerad malmbasuppgift. Det bör i stället betonas, att *Bolidenbolaget*, trots en för varje år stegrad brytning, kunnat upptäcka större nya malmkvantiteter än de som avverkats, med påföljd att malmbasen, trots bearbetningen, successivt vuxit och numera motsvarar icke mindre än cirka 25 års brytning. Denna utveckling har möjliggjorts till följd av insatser inom malmletningen, som till art och omfång varit synnerligen betydande.

Med avseende å malmbasens utnyttjande kan till en början observeras, att malmletning och undersökning av intresseväckande mineraliseringar är ett tidsödande arbete och förenat med stora kostnader. Det är uppenbart, att *Bolidenbolaget* för sin del finner det angeläget, att, då stora kostnader nedlagts på malmletning och undersökning av ett objekt, tillse att brytning av sådana malmer som är brytvärda också kommer till stånd så snart som möjligt, så att avkastning erhålles på nedlagt kapital. Övervägande delen av de sulfidmalmer som är kända i Sverige och som *Bolidenbolaget* bearbetar är emellertid fattiga och av ringa storlek (normalt cirka 2—7 milj. ton) och på intet sätt jämförliga med t. ex. järnmalmerna i Norrbotten. Varje malm har följaktligen en kort livslängd och för vidmakthållande av en kontinuitet i såväl sysselsättning som malmförsörjning måste ett långsiktigt program uppgöras, enligt vilket vissa fyndigheter tas i bruk, då andra slutbrutits. Åtskilliga gruvor har på detta sätt utbrutits och efterträts av andra, allt under det *Bolidenbolaget* successivt kunnat öka sin malmbrytning från t. ex. 1,3 milj. ton 1949 till 3,1 milj. ton 1964. År 1949 förekom brytning i sju gruvor, medan brytning nu pågår i tretton gruvor.

Bolaget framhåller även att det vid planläggningen och utnyttjandet av malmtillgångarna i hög grad känner och beaktar sitt ansvar för sysselsättningsfrågorna i Västerbottens län.

Flera remissinstanser påpekar att de geologiska förhållandena i Väster-norrlands län inte tyder på att några nämnvärda malmförekomster skulle finnas i större delen av länet. *Sveriges geologiska undersökning* (SGU) anför:

Betydande delar av Västernorrlands län täckes av ensartade granit- och gnejsbergarter, som erfarenhetsmässigt icke inger stora förhoppningar att därur framleta malmer. Sveriges geologiska undersökning söker emellertid följa upp de malmuppslag som framkommer vid väg- och skogsarbeten inom länet samt har även i viss mindre omfattning bedrivit blockletning inom sådana delar av länet, där det ur geologisk synpunkt ansetts tänkbart att finna mineraliseringar. Tyvärr har dock hittills inga ekonomiskt så värdefulla malmuppslag framkommit, att anledning ansetts föreligga att igångsätta mera omfattande arbeten.

Bolidenbolaget meddelar att bolaget varje år alltsedan 1940 bedrivit malmletning inom Västernorrlands län. Stora rekognosceringar har vid olika tillfällen företagits för att finna malmletningsuppslag, varvid i stort sett icke framkommit något som ingivit förhoppningar om malmfynd. I fjällranden i länets nordvästra hörn påträffade bolaget emellertid redan 1940 vissa blymineral, som sedan dess gjorts till föremål för intensiv malmletning. Den största malmkoncentration som därvid kommit fram inom länet är Bellviksbergsfyndigheten, där malmen efter bl. a. diamantborrningar nu är relativt väl känd. Här om anför bolaget:

Malmen är av relativt liten storlek, men sedan föregående år pågår dock utredningar om eventuell möjlighet att igångsätta brytning. Som ett led i undersökningen av denna liksom av andra malmer ingår provbrytning av mindre kvantiteter för att erhålla kännedom om malmens beskaffenhet och möjligheterna att anrika malmen. En mindre malmkvantitet har uttagits för provanrikning. Ytterligare anrikningsförsök torde vara ofrånkomliga. Malmen i Bellviksberg är liten och kan icke ensam bära kostnaden för sedvanliga anordningar för erforderlig anrikning.

Kommerskollegium erinrar om att utmälen i såväl Bellviksbergsfältet som Lövstrandsfältet — vilket sistnämnda ligger i Västerbottens län och icke, såsom motionärerna synes antyda, i Västernorrlands län — ägs till hälften av kronan och till hälften av Bolidenbolaget samt att ett arrendeavtal mellan dessa båda parter föreligger sedan år 1950. I början av innevarande år har, meddelar kollegium, upptagits förhandlingar mellan kollegium och bolaget om detta avtal, främst med sikte på upptagande av gruvbrytning inom Bellviksbergsfältet, där redan vissa driftsplaner utarbetats. Om dessa uttalar *Bolidenbolaget*, att man övervägt möjligheten att göra Bellviksberg till en försöksgruva, där bl. a. försök skulle göras med anrikning enligt nya riktlinjer, som skulle vara mindre kostnadskrävande än vid gängse anrikningsverk. Härigenom skulle man kunna göra värdefulla rön, som skulle kunna möjliggöra att andra, för närvarande icke brytvärda fyndigheter skulle kunna tagas i drift.

Lövstrandsfältet betecknas av *kommerskollegium* som mindre lovande. Undersökningarna där är, uppger *Bolidenbolaget*, icke helt slutförda, men det synes icke sannolikt att fyndigheten innehåller någon i dagens läge brytvärd malm. Bolaget framhåller att omfattande geologiska arbeten och

gruvundersökningsarbeten utförts där nästan oavbrutet sedan 1947. Här om anföres:

Kraftledning och väg har framdragits, röjning och schaktning av industriområde har utförts, en gruvundersökningsanläggning (lave, maskinhus, kompressorcentral, kontor, verkstad, manskapsförläggning, markenteneri, värmecentral, garage, arbetsledarebostad etc.) har uppförts, jordgenomgång och ingjutning till fast berg och schaktsänkning har utförts, bergficka, pumpstation och vattenbassänger har anlagts samt ca 900 m orter och stigorter har drivits; allt i syfte att närmare klarlägga möjligheterna att igångsätta gruvdrift. Hittills utförda arbeten visar, att malmen uppträder i »linsar», som är mycket oregelbundna både till formen och i fråga om halter. Det är vidare sannolikt, att gråbergsinblandningen måste bli relativt stor vid brytningen, vilket ger lägre metallhalt i utgående malm. Provbrytningen har också visat, att bergets hållfasthet är mindre god, eftersom skölor och sprickor uppträder rätt ofta.

Den i motionen berörda frågan om malmtillgångar i Västernorrland behandlas närmare av *Aktiebolaget Atomenergi*, som anför:

I samband med den regionala prospektering, som bolaget utför, påträffades år 1957 en radiometrisk indikation vid Tåsjön. Kungl. Maj:t beviljade bolaget den 15 september 1960 med stöd av 1886 års lag angående stenkolsfyndigheter m. m. koncession intill utgången av år 1962 att undersöka fyndigheter av uranhaltigt, toriumhaltigt och berylliumhaltigt mineral å tretton olika områden inom Tåsjö och Dorotea kommuner. Den 15 mars 1963 medgav Kungl. Maj:t att nämnda koncessioner fick äga fortsatt giltighet i vad avser undersökning av fyndighet av uranhaltigt och toriumhaltigt mineral intill utgången av 1964. Kungl. Maj:t föreskrev vid båda dessa tillfällen härutöver bl. a. att bolaget skulle till kommerskollegium lämna de uppgifter rörande omfattningen av undersökningsarbetet, som kollegium begärde, samt att Sveriges geologiska undersökning skulle äga rätt att genom geolog följa undersökningsarbetet och taga del av det vetenskapliga resultatet av detsamma. Bolaget vill i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t den 15 september 1960 även beviljat annan person koncession på vissa områden i Tåsjö kommun.

Inom bolagets koncessionsområde påbörjades detaljerade arbeten år 1960, och en bergart innehållande uran påträffades. Sedan dess har ett område mellan Flåsjön och Vojmsjön med en utsträckning av ca 12 mil varit föremål för undersökningar. Sålunda har flygmätningar gjorts liksom tektoniska och stratigrafiska undersökningar, och även borringar har utförts. På enstaka platser har man funnit högre uranhalt än vad som förekommer i de mellansvenska skiffrarna. På de punkter, där halten varit högst, har samtidigt mäktigheten av indikationen varit minst. Med hänsyn till att området är förhållandevis stort och den geologiska bilden är synnerligen komplicerad samt till tillfredsställande metod för utvinning av uranet ur denna malmtyp ännu icke föreligger, kan man f. n. inte uttala sig om huruvida en brytbar fyndighet föreligger.

Bolaget framhåller, att den reduktion av anslagen till bolaget som skett under senare år har tvingat bolaget till en sådan koncentration av arbetsuppgifterna, att medel för prospektering — fransett viss begränsad veten-

skaplig verksamhet — icke längre ryms inom bolagets anslag. I detta sammanhang anföres följande:

Bolaget anser det emellertid angeläget att utvecklande av prospekterings-teknik samt prospekterings- och undersökningsverksamhet får fortsättas såväl inom Tåsjö och Dorotea kommuner som inom andra delar av Norrland. Detta synes desto mera angeläget som utvecklingen kan gå i den riktningen att även sådana fyndigheter som idag icke bedömes vara brytvärda, under senare delen av 1970-talet kan bli föremål för en lönsam brytning. Bolaget har därför innevarande år gjort framställningar till såväl Malmfonden som Norrlandsfonden om anslag för prospekteringssteknisk utveckling samt prospekteringsverksamhet i Norrland.

Den av staten bedrivna malmetningen har, påpekar 1964 års *geologiutredning*, kraftigt utökats under senare år. En inventering av järnmalms-tillgångarna pågår i Norrbottens län och har ansetts kräva en provisorisk, lokalt avgränsad lagstiftning, vilken fråga f. n. prövas av gruvrättsutredningen. Geologiutredningen, som utreder den geologiska karteringen och prospekteringen, säger sig dela motionärernas åsikt att kännedom om malm-tillgångarna är av betydelse för lokaliseringspolitiken men understryker att tillgången på andra mineral såsom råvaror och fyllnadsmaterial för vägar och byggnader samt på vatten m. m. och kännedom om markbeskaffenheten ofta kan vara av större betydelse vid bedömningen av olika traktors försörjningsmöjligheter. Detta kräver, understryker utredningen, geologiska karteringar av godtagbar kvalitet. Beträffande Västernorrlands del betecknar utredningen den geologiska karteringen som dålig. SGU har emellertid påbörjat en s. k. länskartering av länet, d. v. s. utarbetande av jordartskarta och berggrundskarta i skala 1:200 000. Arbetet härmed redovisas närmare av *SGU*, som uttalar att det med utgångspunkt i de data som framkommer vid karteringen sedermera får övervägas, om särskilda åtgärder kan bli påkallade för att öka den statliga prospekteringsverksamheten i länet.

Geologiutredningen meddelar att den i november 1964 i skrivelse till chefen för handelsdepartementet framhållit att en utökad karterings- och prospekteringsverksamhet är angelägen. Därvid underströks, att en sådan utbyggnad förutsätter en ökad tillgång på kvalificerad personal och att den svenska geologutbildningen därför snabbt måste utbyggas. Den nu rådande bristen på geologiskt utbildad arbetskraft måste, säger utredningen, ge anledning till noggrant övervägande innan beslut fattas som kan medföra att de starkt begränsade personella resurserna ytterligare splittras på specialundersökningar av det slag som motionärerna begärt.

Liknande synpunkter anföres av *kommerskollegium* och *Svenska gruvföreningen*, vilka i likhet med *Bolidenbolaget* uttryckligen avstyrker bifall till motionen.

Utskottet. Motioner av väsentligen samma innebörd som den nu förevarande väcktes även vid föregående års riksdag, varvid de avstyrktes av bankoutskottet (utl. nr 15) och icke föranledde någon riksdagens åtgärd.

De synpunkter och förslag som nu framförts har från remissinstansernas sida utsatts för en ingående kritik. Av remissyttrandena framgår att malmletning sedan länge bedrivits i Västernorrlands län såväl i statlig regi som av Bolidens gruvaktiebolag. Att resultaten av denna verksamhet blivit begränsade är uppenbarligen att tillskriva de i fråga om malmtillgång ogynnsamma berggrundsförhållandena i länet. Kommerskollegium och Bolidenbolaget meddelar i sina yttranden att planer utarbetats för gruvbrytning inom Bellviksbergsfältet, en av de fyndigheter som upptäckts inom länet. Skälen till att huvudfyndigheten inom Lövstrandsfältet för närvarande icke ter sig brytvärd redovisas i remissyttrandena på ett sätt som icke ger utskottet anledning till gensägelse. De i motionen lämnade uppgifterna om Bolidenbolagets malmbas och om bolagets insatser inom malmletningen är enligt utskottets mening missvisande. Vad beträffar undersökningarna rörande urantillgångar i Västernorrlands län vill utskottet framhålla att de bedrivs av ett halvstatligt företag, Aktiebolaget Atomenergi.

Sammanfattningsvis vill utskottet i likhet med föregående år uttala att det icke synes styrkt att formerna för och omfattningen av malmletningen i de av motionärerna berörda områdena skulle vara otillfredsställande. Utskottet vill också ånyo framhålla, att en avsevärd osäkerhet om de totala malmtillgångarnas storlek måste beräknas bli bestående. I detta sammanhang får också beaktas, att olika malmförekomsternas brytvärdhet varierar med hänsyn till bl. a. marknadsläget. Såväl prospekteringsverksamheten som exploateringen av nya fyndigheter måste vidare avvägas med hänsyn till de tillgängliga ekonomiska och personella resurserna. Vad särskilt beträffar statens möjligheter till inflytande på och delaktighet i dessa verksamheter ger motionen icke utskottet anledning att föreslå någon ändring av de förhållanden som nu gäller.

Åberopande det anförda får utskottet hemställa,

att motionen II: 161 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 april 1965

På bankoutskottets vägnar:

NILS STAHLÉ

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle, Hilding, Gustaf Henry Hansson, Åke Larsson, Palm, Åkerlund, Augustsson och Wikberg;

från andra kammaren: fru Renström-Ingenäs, herrar Berglund, Franzen i Motala, Bengtsson i Landskrona, Ekström i Iggesund, Börjesson i Glömminge*, Nordgren och Jonsson.

* Ej närvarande vid justeringen.